

DE KRUISWEG

HET LIJDENSVERHAAL BELEVEN

In 2015 startten Erfgoedcel Brugge en de consulent religieus erfgoed Musea Brugge met een langdurig inventarisatietraject van de erfgoedcollecties in de Brugse parochiekerken. Dit zorgt voor boeiend vergelijkingsmateriaal in de twaalf reeds geïnventariseerde kerken. In dit magazine stellen we jullie viermaal een bloemlezing voor, telkens vanuit een thematische invalshoek. Met Pasen in het vooruitzicht werpen we een blik op de Goede Week en de daarbij horende passieverering.

— LOTHAR CASTELEYN EN BENOÏT KERVYN

De kruisweg is aanwezig in elke rooms-katholieke kerk. Het is een nabootsing in de vorm van schilderijen of beeldhouwwerken van de lijdensweg van Christus in Jeruzalem; vanaf het paleis van Pilatus tot op de Golgothaheuvel, de plaats van zijn kruisdood. Tot op vandaag stappen bedevaarders al biddend langs deze *Via Crucis* of *Via Dolorosa*.

Maria zou aan de basis liggen van deze kruisweg oefening. Het gebruik werd grotendeels verspreid door de franciscanen (minderbroeders), dit binnen de algemene devotie tot de *Passio Christi* die in de middeleeuwen een enorme bloei kende.

In 1741 wordt de kruisweg verplicht in alle rooms-katholieke bidplaatsen. Gelovigen die Jeruzalem niet konden bezoeken, kregen zo de kans om in hun parochiekerk op pelgrimage te gaan. Vooral op Goede Vrijdag, de dag waarop Jezus' kruisdood wordt herdacht, volgde een grote menigte gelovigen al biddend en mediterend de staties.

Kruiswegen verschenen niet alleen in kerken of kapellen. Je vindt er ook in open lucht, onder meer in bedevaartplaatsen (o.a. Lourdes) en in kloostertuinen. Een mooi voorbeeld hiervan in de Brugse binnenstad is de eind 18e-eeuwse kruisweg op het oud-kerkhof van de zusters van het Sint-Janshospitaal, waarbij elke statie versierd is met een grafschrift van één van de zusters.

Bij de inventarisatie in de Brugse parochiekerken maakten we kennis met

een interessante variatie aan kruiswegen. Uiteraard zijn er veel geschilderde exemplaren, maar we ontdekten ook kruiswegen in gips, tegeltableau en zelfs textiel. Vaak zijn het weerspiegelingen van de tijdsgeest waarin ze zijn ontstaan.

Onze-Lieve-Vrouw Onbevlekt Ontvangenkerk Ver-Assebroek

De kruisweg in deze bedevaartkerk is een typisch voorbeeld van de neogotiek. Elke statie beperkt zich tot de hoofdfiguren van het gebeuren. Ze zijn geplaatst tegen een uitgespaarde vergulde achtergrond met een repetitief ruitvormig patroon. De lijsten rond de staties zijn duidelijk geïnspireerd door de middeleeuwen. Dat geldt ook voor de beschilderde banderol waarop in gotische letters en in verouderde taal de titel van elke statie te lezen valt.

Sint-Pieter-in-de-Banden Dudzele

De neogotische kruiswegen in de kerken van Sint-Gillis en Dudzele zijn varianten van elkaar. Beide zijn uitgevoerd in drie-dimensionele gips. De uitwerking van de taferelen is levendig en verhalend. Zo krijgen de gelovigen nog sterker het gevoel dat ze getuige zijn van Jezus' lijden en kruisdood. Bij de kruisweg in Dudzele valt op dat de Kortrijkse kunstenaar Jozef Lelan niet veel aandacht had voor de historische correctheid. Romeinse soldaten worden er samen afgebeeld met Vlaamse krijgers in maliënkolder, hellebaard en pothelm. Elke



Statie 2: Jezus neemt het kruis op zijn schouders, 1850-1925
Onze-Lieve-Vrouw Onbevlekt Ontvangenkerk, Ver-Assebroek



Statie 7: Jezus valt voor de tweede maal, 1904
Sint-Pieter-in-de-Banden, Dudzele

statie is gevat in een rijkuitgewerkte houten omlijsting, met onderaan een geschilderde banderol met de titel van de statie, en bovenaan het statienummer in Romeinse cijfers. Onder elke statie hangt ook een koperen plaatje met de naam van de parochiaan die de statie aan de kerk schonk.



Statie 8: Jezus troost de weenende vrouwen, 1885. Sint-Gilliskerk

Sint-Gilliskerk

De kruisweg van de Sint-Gilliskerk gaat nog verder in vorm en weergave. De zeven staties van elke zijbeuk vormen een doorlopend verhaal, met meditatieve teksten en omgeven door een fries van bloembladeren en wingerdranken. Bij het begin en einde staat een engel met tekstbanderol. De staties zijn van elkaar gescheiden door een geschilderde repetitieve voorstelling: een passiebloemplant met banderol waarop in gotische letters telkens een tekst staat die verwijst naar de volgende statie. Zo

staat er "+ Die mij wil / volgen, neme / zijn kruis op" net voor de tweede statie wanneer Jezus zijn kruis krijgt.

Deze kruisweg werd in 1885 uitgevoerd door Jan De Vriendt (beeldhouwer) en Jules Bevernage (polychromie). Dit dankzij de schenkingen van verschillende parochianen. In de jaren 1960 werd de kleurrijke neogotische stijl niet meer gesmaakt. De staties verdwenen onder een bruine verflaag, die uiteindelijk in 2011 opnieuw verwijderd werd.



Statie 6: Veronica droogt het gezicht van Jezus af, 1938. Sint-Katarinakerk, Assebroek

Kruiswegstaties

In veertien momenten of staties (van het Latijnse *statio*: halteplaats) wordt het lijdensverhaal van Jezus Christus verhaald, vanaf zijn veroordeling door de Romeinse landvoogd Pontius Pilatus tot zijn graflegging.

Verschillende van deze taferelen worden in de vier evangelies beschreven: Simon van Cyrene die Jezus helpt met het kruis te dragen, het nagelen aan het kruis, de kruisdood ... Andere zijn daar niet terug te vinden: de ontmoeting met Maria, Veronica die Jezus' gezicht afdroogt en het driemaal vallen met het kruis. In de loop der tijd kon het aantal staties verschillen. Sinds het pontificaat van paus Clemens XII (1730-1740) ligt hun aantal vast op veertien. Na het Tweede Vaticaans Concilie (1962-1965) wordt soms een vijftiende statie toegevoegd die uitbeeldt hoe Jezus verrijst uit de doden.

Overzicht 14 kruiswegstaties:

1. Jezus wordt ter dood veroordeeld
2. Jezus neemt het kruis op zijn schouders
3. Jezus valt voor de eerste maal
4. Jezus ontmoet Maria
5. Simon van Cyrene helpt Jezus het kruis dragen
6. Veronica droogt het gezicht van Jezus af
7. Jezus valt voor de tweede maal
8. Jezus troost de weenende vrouwen
9. Jezus valt voor de derde maal
10. Jezus wordt van zijn kledij beroofd
11. Jezus wordt aan het kruis genageld
12. Jezus sterft aan het kruis
13. Jezus wordt van het kruis genomen
14. Jezus wordt in het graf gelegd

Sint-Katarinakerk Assebroek

Deze kerk is een voor Brugge uniek voorbeeld van een art deco geheel, waarbij architectuur, binnenaankleding en liturgische voorwerpen een totaalconcept vormen. Voor de kruiswegstaties (1938) werd beroep gedaan op de Antwerpse kunstschilder Paul Hagemans. Hij koos voor beschilderde tegeltableaus, waarbij het wit van Jezus en zijn gouden aureool contrasteren met de donkere omgeving. De tegels zijn niet egaal vlak geplaatst, maar telkens met een lichtjes verschillende helling waardoor het licht de kruiswegstaties capteert.

Sint-Jozefkerk

Deze kruisweg dateert uit 1931 en is typerend voor het interbellum. De in laagrelief uitgevoerde gipsen staties zijn in bruin overschilderd. Kleuraccenten zijn er voor de aureool en doornenkroon van Jezus en voor de zilverkleurige helmen bij de soldaten. Vanop afstand lijken het bronzen platen gevat in een geprofileerde lijst. Elke statie wordt herleid tot de essentie, waarbij meestal slechts twee figuren in close-up worden voorgesteld.

Maria Assumptakerk Assebroek

De langwerpige, in textiel uitgevoerde staties vormen samen met de glasramen de grote kleurrijke blikvangers in de strakke ruimte van de Maria Assumptakerk

(1962-1965). Deze reeks werd ontworpen door Robert De Man en dateert uit het begin van de jaren 1970. De uitgepuurde figuren zijn vervaardigd uit diverse soorten textiel. Ze vormen een kleurrijk contrast met de juten achtergrond waarop ze zijn aangebracht.

Heilige-Kruisverheffing en Sint-Jozefkerk Sint-Kruis

Ten slotte stellen we ook een minder bekend aspect van het 'beleven' van het lijdensverhaal voor. Zo worden in de Heilige-Kruisverheffing naast de kruisweg ook zes purperen kussens bewaard waarop de *Arma Christi* of passiewerktuigen zijn aangebracht. Met deze voorwerpen werd Christus gemarteld en bespot tijdens de laatste uren voor zijn dood.

Deze processierekwisieten zijn afkomstig van de Zusters van Maria van Pittem, die een meisjesschool "Mariawende" hadden in de nabijgelegen Pastorieweg. Het waren ook meisjes uit die school die de kussens in de Sacramentsprocessie droegen. Gelet op de naam van de kerk (H.-Kruisverheffing) en de aanwezige passielikwieën kon een verwijzing naar het lijdensverhaal van Jezus niet ontbreken in deze processie.

De passiewerktuigen zijn telkens in hout, textiel en leer uitgevoerd en op een kussen vastgemaakt. Zo vinden we de



Statie 12: Jezus sterft aan het kruis, 1970-1972. Maria Assumptakerk, Assebroek

kruisnagels met de dobbelstenen terug (er werd gedobbeld om Jezus' kleding), alsook de beurs met 30 zilverlingen (het bedrag dat Judas kreeg om Jezus over te leveren), de doornenkroon, een gesel, de hamer en nijdtang en een (lijdens)kelk. Die laatste verwijst naar de hof van Olijven, waar Jezus bad met de woorden "Vader, als het mogelijk is, laat deze beker dan aan mij voorbijgaan." (Mat.26.39).



Statie 14: Jezus wordt in het graf gelegd, 1931. Sint-Jozef



Gesel (Arma Christi), processierekwisiet, 1950-1960. Heilige-Kruisverheffing en Sint-Jozefkerk, Sint-Kruis